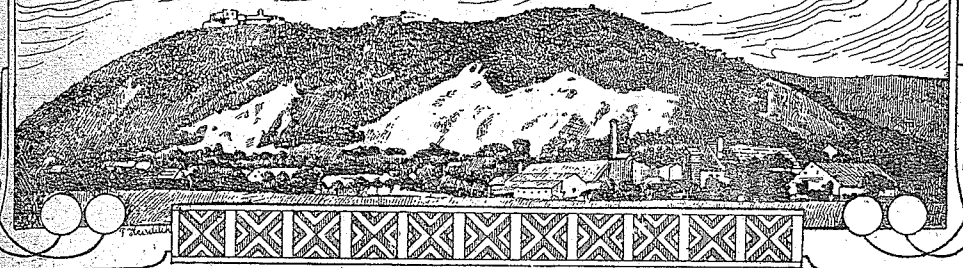

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhoří a Pobečví.

Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.

Číslo za 4 halíře. — Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK V.

Červen 1909

ČÍSLO 6.

Obraz sv. Methoda ve Vatikánské Basilice v Římě.

Názor, že církev povšechná hubila apoštolské dílo sv. Cyrilla a Methoda mezi Slovany je nesprávný. Počila toto hned v počátcích co nejvíce. Potvrzuje to starobylý obraz sv. Methodem malovaný, který v kovové schránce pod křišťalovým sklem neprodušně ochráněný při hrobě sv. Petra ve Vatikánské Basilice se přechovává a za obřadu předepsaného veřejnému uctívání se na oltáři hrobu sv. Petra vystavuje.

Je to votivní obraz malovaný po 5. listopádu 867: sv. Methodem papeži Hadrianem II. a položený jím na hrob sv. Petra. Na jabloňové desce 3' a 3" vysoké, 2' a 2" široké a 2" tlusté namaloval sv. Method hluboce významnou symbolikou vzpomínku svého svěcení na biskupa Slovanů v Panonii a na Morávě. Na hoře v modrém poli hvězdnatém P. Ježíš žehná. Níže poprsí sv. Petra a Pavla. Dole pod obloukem papež Hadrian II. světlí kléčícího sv. Methoda, v levo stojí sv. Konstantin (Cyrill) s pozdvíženými rukama k sv. Petru a Pavlu a napravo sv. Method v témže postavení. Tři nápisy obrazů napsány jsou iniciálním písmem cyrilským v řeči slovanské. Materialie historické, archaeologické a palaeografické s věrným snímkem barvotiskovým s 15 obrázky podal na základě očitých výzkumů dr. Luka Jelič, prof. v Zadaru v I. svazku sborníku jugoslavenstvih spomenika, který vydala r. 1895 jugoslavenstka akademie znánosti i umjetnosti u Zagrebu. Technika provedení malířem-bohoslovcem v duchu 9. stol. je totožná jako na freskových obrazech v nartexu podzemní basiliky sv. Klimenta v Římě: «Sv. Cyrill a Method» a Pohřeb sv. Cyrilla Hadrianem II.» Objevil je moravský dějepisec

dr. B. Dudík a s ilustracemi popsal v Mittheilungen der k. k. Central-Commission, XIV. Jg. 1869. Upozornil jsem na toto v II. dílu str. 297, Sv. Cyrill a Method v památkách starožitných. Fresky tyto, jakož i obraz Vatikánský pocházejí z ruky sv. Methoda. Dr. Luka Jeglič končí na str. 40. slovy:

Obraz (Vatikánský) maloval sv. Method na vzpomínku své biskupské ordinace Hadrianem II. na 5. listopád 868 a uložil se svým bratrem sv. Cyrillem na hrob sv. Petra. Po tři století visel zde obraz tento. V polovici 12. století vzbudil obraz pozornost nápisem biskupa Konstantína (Cyrilla) a byl prohlášen za obraz sv. Petra a Pavla, o němž mluví životopis sv. Silvestra, že jej caru Konstantinu Vel. ukázal. Byl okrášlen měděnými okrasami pozlacenými a postaven na oltář sv. Kříže. Pop Roman zvěčnil tuto pověst ve svém zápisku. Odtud se do dnes podání stáří obrazu z doby císaře Konstantína Vel. dochovalo. Přestavbou Basiliky sv. Petra v 15. století byl obraz přenesen z oltáře sv. Kříže na své staré místo před hrob sv. Petra. R. 1639 ozdobil obraz kanovník Bozoni zlatými korunama, vložil do kovového zarámování pod sklo neprodušno, jak se to p. dnes vidí! Vystavován bývá zvláštním obřadem a uctíván ode všech křestan. To jsou osudy tohoto slovanského památníka. Dosud je ctěn jako památka z doby cara Konstantína Vel., ale od této doby cení se o něm ještě větší památka:

Zavjetnom spomenslikom (obraz památný) slavenskih Apoštola na grobu apoštolskoga Poglavice, neborivim svedočanstvom one spone, koja je Slavene Petrovoj stolici privezala, kadno Krstovu vjeru prigriše.

Litevské pohádky.

Přeložil P. Vojtěch Srba.

9. Ani halířem nesluší pohrdat.

Byl jednou obstarlý král se šedivou bradou. Vyšel si jedenkrát na procházku a provázelo ho spolu moc panstva. Jak se tak procházel král na cestě užíval penízky; zhýbl se, zdvihl se země, a prohlédaje vidí, že to jsou tři halíře, i vstrčil si je do kapce. Nejmladší z průvodu začali se usklíbovat, že král, už tak starý a se šedivou bradou, zohýbal se pro tři hloupé halíře. Všecko to vida a slyša král ani slovíčkem neodpověděl; jenom přijda dom poručil kuchařovi oběd uvařit ale všecinko bez soli. Když se byli všichni se-sešli obědvat, všecky pokrmy byly neslané; co si kdo nabral, všecko bez chuti; nejedl ani jeden; sedí každý nad svým talířem jak hloupý. Tedy král zavolal jednoho ze sluhů, poručil podat nůžek, ustříhl tři vousy ze své šedivé brady a sluhovi podáváje řekl: «Jdi do krámu a za ty tři vousy dones soli, ale řekni, že ty vousy jsou z brady královny». Sluha šel kupovat soli jak mu král byl naporučil; ale kamkoli zašel nikde mu nedali soli za ty vousy, přes to, že všady oznamoval, vždyť jsou to vousy z brady královny. Tak se vrátil i bez milé soli. Včil teprv král z kapsy vytáhl tři halíře a dal sluhovi soli koupit. Sluha odešel. Za chvílenku přinášel za ty našlé tři halíře tolik soli, že se všichni s chutí najedli a soli jim zbylo ještě napodruhy.

11. O kocouru a vrabčikovi.

Přiletěl vrabčik sedlákovi na ječmen a v té jde kocour a draps! vrabčika; už si ho nese a co nevidět zežere! Aje vrabec domlouval kocourovi řka: «Ani jeden pán nesnídá neumytý.» Tak milý kocour vrabčika položil na zem a jal si prackou (tlapkou) umývat hubu — a vrabčik zatím mu uletěl. To kocoura hrozně dopálilo a umínil, co budu živ, napřed posnídám a potom teprv si budu hubu umývat, a činí tak do dneška.

12. Macocha čarodějka.

Byla jedna vdova, a ta byla čarodějkou. A byl jeden muž-vdovec. Vdova měla tři dcery, jednu s jedním okem, druhou s dvěma a třetí s třemi očima; a ten vdovec měl jen jednu děvčici. I stalo se, že se ti dva spolu sebrali. Ta macocha mužovy dcery nic neměla ráda. Den co den pásala dobytek a nad to macocha kázala, aby ta děvčice každý den měch lenu spřádla, natkala a vybilila a večer hotové dílo přinesla dom. Děvče zašlo na hřbitov k namince a nad jejím hrobem si hořce zaplakalo. Matka v zemi se ozvala: neprší, nesněží, ale ze stromů padá rosa. Tedy děvče zavolalo: nesněží, neprší, ani ze stromů rosa nepadá, to jen já tady pláču. Matka se zeptala, a co pláčeš? Odpověděla dcera: přikázala mi macocha-čarodějka, abych každý den tento len spřádla, natkala a vybilila, večer hotové dílo dom přinesla, a lnu je natlačený plný měch! Matka jí na to: «Jak přijdeš na pole, bude v tvém stádě taková a taková kráva; vezmi měch se lnem, vstrč krávě v ucho, a z druhého vytáhni, bude plátno hotové, spřadené, utkané a vybilené. Šla a dle toho učinila. Macocha rozmýšlela, jak to (děvčice) svedla. Druhý den zas dala jiný měch lenu, a poslala jednu ze svých dcer dávat pozor, tu s tím jedním okem. Když přišly na pole s dobyt看em, obě děvčata si sedly a ten měch lnu položily vedle sebe. Po chvíli ozvala se ta čarodějčina: «Proč nepracuješ?» Večer nebudeš hotová!» Ta druhá: «Pojď rač, pojískám ti hlavu.» Ale čarodějčina dcera zas: «Jen pracuj!» Než dřimoty přece šly na ni, hlava jí začala sedat, a tož povídá: «Pojiskej trošku!» Tak dala se jiskat zpívajíc, sušó, luló, jednočko! a jednooká usnula na dobro. Včil dívčina vzala ten měch se lnem, zanesla k té krávě, len vstrčila jedním uchem a druhým vytáhla plátno hotové, vybilené a utkané až radost. Potom přišla a zavolala: «Sestřičko, vstaň už poženem domů!» Jak dom přihnaly, podala měch s plátnem. Čarodějnice ptala se dcery, či vidělaš, jak to dělala? Ale jednooka odpověděla, neviděla, usnula jsem a ona pracovala. Třetí den poslala tu s dvěma očima, a zas dala měch lenu a zas poručila spracovat, ale dívčina usnala i tu. Čtvrtý den poslala tu s třemi očima. Jala se uspávat, ale ta, že neusne, že kázali maminka, abych dávala pozor, jak's to svedla. Ale za chvíli hlava tuze sedala. Začala z novu uspávat, dvě oči usnala, ale třetí jen trošku se přimželo. Po této dívčina zdvihla měch, šla ke krávě, zas len jedním uchem vstrčila a druhým uchem vytáhla plátno spřadené, utkané a vybilené, a dcera čarodějčina všecko viděla. Přistoupna dívčina zavolala, vstaň, sestřičko, poženem už dom! Přihnaly. a pověděla dcera matce, všecko jsem viděla, jak to dělala.

Tož vzala čarodějnice milou kravku a zabila. Zas šla děvčice na hřbitov a dala se do pláče. Matka v zemi se ozvala, řkouc: či sněží, či prší? se stromů rosa padá! Na to dcera: ani neshěží, ani neprší, ani se stromů rosa nekape, to já tady pláču. Ptala se matka z pod země, co pláčeš? Dívčina odpověděla: už mi tu kravičku zabil. Tu matka dí: jdi dom a zapros, ať ti daří čistit střeva. V těch střevách najdeš prstýnek a ječmen a oves (rozuměj jedno zrno); zanes to na svou komůrku a (večer) vsaď pod okno. Čistic pod komínem dívčina všecko našla, jak matička pověděli, a tak vsadila, jak jí poručili. Ráno byla tam studně s vínem a jablů s jablíšky.

I přijížděl tudy jeden králevic. Jeda cestou uzřel to víno a poslal čarodějku, aby mu toho vína nabrala a těch jablek přinesla. Jak čarodějka přistoupila k studni, víno hluboko uhnulo, a jablíška vysoko se nadzdvihly. Potom přišla dívčina; hned studně měla vína po sám kraj, a jablíška ohnuly se až po zem; natrhala jablek, nabrala vína a zanesla králevici. Králevicovi tuze se zalíbila a řekl, za takové počastování vezmu si tě za ženu. Když takovou řeč zaslechla, čarodějka dívčinu popadla, do tmavé komůrky vstrčila a zamkla, a jednu ze svých dcer poslala za králevicem.

Vezou dceru čarodějčinu do kostela na sdavky, ale nemohla obout střevičky, které byl princ dívčině daroval. Čarodějka si poradila, osekala dceři nohy, obula, a poslala do kostela. Tu dívčinu zas vyhnala pást. Ale děvčice ptáčkem letěla a letíc volala, kukú, kukú, čarodějčina nevěsta má nohy osekané! Uslýšel princ, co se volá; napadlo mu, snad mi nezaměnili nevěstu! Nařídil prohlídku, našly se osekané nohy. Tu na místě zahnal a s onou se oženil a dobře byl živ.

13. Hadí lesť.

Jak se hadí rozzuří a jdou někoho pronásledovat, tu neplazí se jak třeba housenky, nýbrž na ocasy vztýčení letí hlavy vzhůru. Tak že jim ujedeš koňmo, ale pěšky — ani pomyslení. Šuhaj jeden měl moc ručního hřebce. Zadrhna mu ocas vyjel na močalisko, vyjel hledat hadů krále, neboť korunka hada-krále — jeden diamant! Vskutku našel. Chmat korunku, už byl v sedle a bleskem pádil z lesa ven. Smutně zasyčel král, zasyčeli na to znamení po všem lese hadíci, že až haluzí na stromích se otřásalo, a co jich bylo, do jednoho se pustili za jezdcem. Letí koníček, nohami ani země se nedotýká; hlavy vztýčené ženou se hadi, jak luční smílí vlní se tu po levé a tu po pravé, oči s nevýslovným hněvem mají upřené v obličej jezdcův, zdá se, že hlasem volají, zahod korunky a jeď si ve zdraví. Ale kde pak zahodit! Šuhaj uhání jako ptáče, již vidí (lesa) konec, jen ještě tu se vyhnout. tam proklouznout, — korunka bude jeho. — Oddychl si šuhaj, jak smrti zbavený.

Díky Bohu — přece jsem vyvázl! Díky i tobě koníku-vraníku, žes mě mladého zachránil! Já budu v zlatém domě, ty budeš v stříbrné maštali . . . zvolal přijeda na dvůr, a sáhl ocas rozdrhnout. Džig! hadisko do bílé ruky; svalí se šuhaj neživ; letí had zpátky s korunkou; byl zavěšený v zadrhnutý koňský chvost.

14. Hadova žena.

Staří Litvané, víry (křesťanské) neznajíce, domnívali se, že všechny stromy vyrůstají z lidí anebo, že lidé se v ně proměňují. Tak si vykládali pěknou povídku o dívčině, která se provdala za hada, co býval v jezeře. Když se jednou s dvěma syny a jednou dcerou přišla na rodiče podívat, její bratři na děvčátku vyzvěděli slovo, jak jejich sestra hada volá (oslovuje). Vylákali hada a kosou rozsekali. Jak sestra o tom zvěděla, od lítosti se proměnila v jedli; jednoho syna v duba, druhého v topola, dceru v osyku proměnili bohové.

15. Housle.

Šly dvě sestry na jahody; která bude mít plný košíček dřív, ta se první vdá. Mladší měla plný spíš. Starší ji zabila, pod trávnickem zahrabala a vyrostl javor (sedule). Té starší syn byl muzikantem; zlomil se mu šmytec, šel a uťal ten javorek. Ale housle od té jenom plakat a po svém naříkat, jak byla zabita a pochována.

Poznámka. Kdo překládá litevské pohádky chce vystihnout národní v nich vazbu slov, musí užívat absolutního přechodníku, jak jej z moravské řeči dosvědčil Fr. Bartoš. (Viz Dialektol. I. díl, str. 194—195.)

Různé příhody.

U Blažic při Koudelném mostu pásli staříček Hradil za mladých let koně na loukách s jinými pohunky. V noci bylo chladno, složili si oheň a vařili zemačky. Kolem půlnoci sedíce kolem ohně spatřili, kterak veliký potkán vběhl jim do hrnce. Kamarádi se rozutekli, a Hradil bíl holí šatečně do potkána. Ten utékal k potoku a se smíchem skočil do vody. Koně se polekali a utekli z louk. Hradil hledaje svého bělouše na poli, na loukách, až u potoka našli bělouše se popásajícího. Přijde blížko spatřili, že má červené oči ohnivé. Švihli ho prutem, kůň uskočil do chrástu se smíchem volaje: «Dal ti čert nos». Byl to vodník. Přestrašení utíkali dom. Jednou žala na loukách u potoka žena trávu, navázala baťoch a hledala odhoděný kosák, byla krátkozraká. Tu přišel k ní človíček celý mokrý. Toho prosila, aby jí našel kosák, že nedobře vidí. Kosák jí našel, podal; baťoch jí pomohl na záda a ona mu děkovala, řkouc: «Až půjde do Blažic, aby se u ní stavil, že mu dá kozího mléka.» Ten jí pravil: «Mám mnoho mléka kozího, kravského, kobyliho, vlčího i kočičího.» Tu se nic dobrého netušíc podívala blíže na človíčka a poznala vodníka. Dolekaná odhodila baťoch a utekla do dědiny.

V Příkazích jedna vdova sloužila za mlada ve Vítonicích. Jednou vracela se s děvčaty z přistky. Na mostě přes potok ležel vodník, jako veliký pes. Děvčata polekaná křičely, on se jim vysmál a skočil do vody pod most. V zimě spával v peci jednoho gruntu a hospodyň ráno, než zapálila na ohnisku, vyhnala jej z domu. V létě spával na kolni, škádlil chasu, stískal jim ve spánku prsty na rukách a nohách, jinak nikomu neublížil, chasa se ho nebála.

U Bohuslávka za Lipníkem pasávali na Uhliskách krávy. Jsou tam peníze zakopané. Na velký pátek jednou hledal je člověk jistý virgulemi a přikal při tom z jekési knížky. Při tom se nesmí hlasitě mluvit, nebo smát. Tu jede kolem něho řada vozů úprkem a na nich seděli černí lidé. Z očí a úst sršel jim oheň. Ten se nelekal a hleděl si svého. Neočekávaně přiběhl k němu chromý člověk, volaje: «Dohoním jich?» On mu na to: «Jak byste jich dohnal?» Sotva ta slova vyřkl, hrčely v zemi peníze a přešly na jiné místo, že jich více nenalezl.

Za Loučkou u Podhoří při hranici obecní je místo, říká se mu: Saksá. O něm vypravuje se, že Sasové ležice v Loučce, jednoho vojína pro zrádu tu usmrtili. Zavedli jej k lesu, stali ho a tělo zakopali. Od té doby prý tu straší. Jednou před polednem sbíralo nedaleko v lese několik ženských kleští a roždí a slyšely volati: «Málko, Ančo, Francko!» Jdouce po hlasu spatřily tu vojína bezhlavého. Strachem zanechaly bátochy v lese a utíkaly k dědině. Právě zvonilo poledne. Jindy opět žaly děvčata nedaleko trávu a pospíchaly se, aby hájny na ně nepřišel. Tu slyší pískání a volání po lese, které se k nim blížilo. Daly se na útěk špatřivše vojína bezhlavého. Strachem se spletly, utikajíce hloub do lesa, a na štěstí potkaly hájného Velešika. Když uslyšel, co se jim přihodilo, vypravoval, že ho to už často pobláznilo, jda v poledne okolo. —

Drobné zprávy.

Studánky «svaté vody», památky apoštolské činnosti sv. Cyrilla a Methoda. Ku článkům dvou čísel minulých, jako doplněk uvádíme studánky posvěcené Sv. Cyrilem a Methodem dle podání lidu ke křtu zbožných Moravanů a Slezanů na jejich misijní cestě r. 864. z Velehradu do Polska a Lužice. — 1. «Svatá voda» u Malenovic vyvívá posud silným proudem v údolíčku zalesněného návrší, kde před 14. stol. stávaly tři dědiny: Penkov, Svojišce a Doubravičky. Zřídlo teče z pod široké boží muky do kamené nádržky. Ve výklenku je obrázek sv. Věrověstů a jiné po stěně za vyslyšené prosby. Před ním postavila paní hraběnka ze Sternberku na podstavci sošku P. Marie lurdské. Jsou tu při něm dřevěné lavecčky, lidé tu vykonávají pobožnosti, odnášejí vodu léčivého účinku nemocným a každoročně chodí sem lid v průvodu z Malenovic. — 2. «Svatá voda» na Hostýně vyvívá v hradisku uvnitř okopů obkličujících od pravěku celou horu památnou. Okopy jsou zde rozházeny, potrubím voda odvedena na pěkné schodiště kamené do nádržky pod kapli. Lid ju má ve velké úctě, roznáší do domovů nemocným, mnoho lidí po vroucně vykonané pobožnosti nabylo tu zdraví v různých chorobách. — 3. «Svatá voda» v Zašově vyvívá ze stráně zalesněné v údolíčku z podstavce kameného, na němž postaven kříž. Vedle ní na sloupu visí obraz, dle podání lidu na Valašsku, malovaný rukou sv. Methoda. Zubem času ohlondaný byl často opraven a přemalován, že původní barvitost se nedochovala. Zbožné zástupy z Rožnovska, Vsacka a blízkých krajů rok co rok sem putují, studánku ctí, vodu z ní odnášejí nemocným a mnozí tu nabyli zdraví, jako jeden slepec před zástupem rodných svědků. — 4. «Cyrillka» u Slatiny vyvívá

«Svatá Voda» v Zašově u Val. Meziříčí.

rovněž v údolíčku ve stínu dvou lip. Na jedné pověšen obraz sv. Cyrilla a Methoda. Zástupy zbožných Moravců (Lachů) z Lašska moravského a opavského putují sem stále, uctívajíce pramen stejnou důvěrou v její léčivost na přímluvu sv. Věrověstů. Každoročně v oktávě svátku sv. Cyrilla a Methoda vede se k ní ze Slatiny slavný průvod k vykonání pobožnosti. — 5. Mezi touto a Opavou nedaleko Hrabíně, blíž Vel. Polomy vyvívá «svatá voda». Pramen vyzděn ve studánku a zbožná ruka nad ní pořídila dřevěné bednění a při tom na sloupu pověšen obraz matky Boží od jara do podzimku cvěčený. Lid na Opavsku má ji ve veliké úctě, zbožní lidé z daleka přicházejí pro vodu její, připisující jí léčivé účinky na přímluvu Matky Boží a sv. Věrověstů. — 6. Poslední «svatou vodu» nalezl jsem u Vel. Glogova mezi Bavorovem a Opolí, kde jí stejnou úctou navštěvuje polský lid hroního Slezka pruského a nepochybují, že takových pramenů, použitých sv. Cyrilem a Methodem ke křtu získaných duší pro nebe, se tu také několik najde v čase příštím.

«Svatá Voda» u Velké Polomy ku Hrabyni.

Záhorská Kronika. Čís. 7. vyjde až v září pro daleké cestý, které vykonám ve stopě sv. Cyrilla a Methoda za hranicemi k ilustrování III. dílu: «Po stopách sv. Cyrilla a Methoda Evropou». Poslední číslo v prosinci vyjde naposled na doplatky. Dělá to veliké starosti. Z mnoha stran nedostal jsem z nákladu ničeho. Výprava každého výtisku stojí 3 hal., čtvrtý je na poštovní řízení a 10% poplatek rozdavačům v dědinách. Při svědomitém zasílání doplatek zůstalo by několik haléřů. Je to tak laciné, poněvadž všechno sám obstarávám zdarma. Od ledna 1910 bude se tisknout Z. Kr. jen pro ty v dědinách, kteří se v listopadu přihlásí a v lednu dají předplatné a sice 4 hal. na vydávání a 1 hal. roznašečům, tedy za 10 šísel 25 dvouhaléřů na celý rok. Jen v Bránkách, Hranicích a Lipníku na doplatek 5 hal. Vlasteneckým krtkům toto: **Nebořte, na čem jste nestavěli!** Za dobrotivá slova povzbuzující z mnoha stran děkuji vroucně, jsou ona jedinou útěchou v tomto klopotném snažení.

